

Α'

Η ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ «Τομή» χαρακτηρίζει τον Ιάννη Ξενάκη «κορυφαία μορφή, ίσως η ριζοσπαστικότερη και αυστηρότερη διεθνώς στη θεμελίωση μιας εντελώς νέας μουσικής σε καθαρά μαθηματικές βάσεις και σε σύγχρονες οργανωτικές αντιλήψεις».

Ο Ιάννης Ξενάκης (γεννήθηκε το 1921 στη Ρουμανία από Ελληνες γονείς, ζει από το 1947 στο Παρίσι, όπου πήγε το 1947 ύστερα από μια θανατική καταδίκη, σαν πολιτικός πρόσφυγας. Στην Ελλάδα ο Ξενάκης είχε ήδη αποφοιτήσει από το Πολυτεχνείο, είχε όμως ταυτόχρονα αναπτύξει μια πλούσια αντιστασιακή δράση στα χρόνια της χιτλερικής κατοχής στις γραμμές της ΕΠΟΝ.

Στο Παρίσι, ο Ξενάκης μπήκε στο Κονσερβατόριο απ' όπου αποφοίτησε με δίπλωμα σύνθεσης και πολύ σύντομα τον απορρόφησε ολοκληρωτικά η μουσική και κυρίως οι προβληματισμοί γύρω από τη μουσική. Προβληματικό που δεν περιορίζονται απλώς στην μουσική έρευνα, αλλά και σε γενικότερες έρευνες γύρω από αισθητικά φιλοσοφικά και άλλα ζητήματα.

Διευθύνει τη στιγμή αυτή ο Ξενάκης το Κέντρο Αυτόματης Μουσικής του Παρισιού, είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου των Παρισίων, επίτιμο Μέλος της Αμερικανικής Ακαδημίας και του Ινστιτούτου των Τεχνών και των Γραμμάτων. Το 1977 τιμήθηκε με το βραβείο Μπετόβεν.

Τη μεγάλη αυτή προσωπικότητα στο χώρο του σύγχρονου πνεύματος είχαμε την τύχη να συναντήσουμε κατά τη διάρκεια μιας πρόσφατης επίσκεψής μας στο Παρίσι. Τ' όνομα ήταν πολύ γνωστό, ταυτόχρονα όμως ήταν πολύ γνωστό το πόσο δύσκολος

και ασκητικός είναι ο Ξενάκης, γνωστός σαν Ιάννης Ξενάκης (όχι Γιάννης). Κι ομολογώ, ότι όταν συναντηθήκαμε και κουβεντιάσαμε για πάνω από μια ώρα, φεύγοντας δεν αντέξαμε και του είπαμε πως όλοι μας είχαν προδιαθέσει αρνητικά. Κι εκείνος δεν το αρνήθηκε πως είναι δύσκολος!

Η συνάντηση

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ έγινε στο στούτιο του στην οδό Βικτωρια Μασσέ στην γνωστή συνοικία Πιγκάλ με τα πολλά νυχτερινά κέντρα και τις τολμηρές φωτεινές ταπέλλες.

Το στούτιο, ένας τεράστιος χώρος με τραπέζια, βιβλιοθήκες, όργανα και συσκευές παντού και κάτι σαν δίκτυο να κατεβαίνει από την οροφή και να τον χωρίζει σε δυο. Ο ίδιος ψηλός, ξερακιανός θάλεγα, μ' ένα πρόσωπο σημαδεμένο στην μια του πλευρά από τραύμα στα λαγωνιστικά χρόνια της κατοχής.

Ξεκινούμε, όπως είναι φυσικό, από την Κύπρο. Είχε δυο Κύπριους συμφοιτητές στο Πολυτεχνείο, ένας έρθει στο νησί πριν την τραγωδία, πήγε και στο αρχαίο Θέατρο Σαλαμίνας, η ιδιαίτερη του όμως σχέση με την Κύπρο είναι άλλη. Σηκώνεται, παίρνει από τη βιβλιοθήκη του ένα χοντρό, δεμένο με στερεό εξώφυλλο βιβλίο και μας το δίνει. Είναι μια μελέτη για το έργο του, που κυκλοφόρησε στ' αγγλικά και τα γαλλικά. Συγγραφέας μια Κυπρία, αρμενικής καταγωγής, η Νουρίτσα Ματοσιάν, που ζει στο Λονδίνο.

Όσον αφορά το πρόβλημα της Κύπρου πιστεύει, ότι ο λαός μας και η ηγεσία του πρέπει ν' αναπτύξουν στο έπακρο πρωτοβουλίες και να στηριχθούν στις δικές τους δυνάμεις στον αγώνα για δικαίωση. Βλέπει ένα κυνισμό να κυριαρχεί στις διεθνείς σχέσεις. Απόδειξη ο Κόλπος και τα πετρέλαια και η όλη κινητοποίηση γύρω από το Κουβέιτ, κάτι που δεν έγινε στην περίπτωση της εισβολής στην

Κύπρο.

Έχει τις απόψεις του για τις εξελίξεις στο σοσιαλιστικό κόσμο. Υποτιμήθηκε ο παράγοντας άνθρωπος.

Στην Ελλάδα, υπάρχει μια σοβαρή κρίση. Συνέχεια η χώρα ήταν κάτω από την κηδεμονία ξένων, τώρα έχει μια δημοκρατία, που ψάχνει ακόμα. Εκείνο που τον ανησυχεί πολύ, είναι

Ξενάκη». Κι η απάντηση ήταν, το στοιχείο της έρευνας. Θα μπορούσαμε να το σχολιάσουμε αυτό το πράγμα σαν έτσι μια εισαγωγή στο όλο «θέμα Ξενάκη».

— Αν θέλετε μπορούμε, μάλιστα. Με ποιό τρόπο όμως; Έρευνα με το νόημα της αναζήτησης;

— Μάλιστα, με το νόημα της αναζήτησης.

ΜΕ ΤΟΝ ΞΕΝΑΚΗ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Συνομιλία με τον θεμελιωτή της νέας μουσικής

Του κ. Πανίκου Παιονιδή

ότι δεν υπάρχει μέτωπο αντίστασης για την προστασία της γλώσσας που καταστρέφεται συνεχώς.

Η συνομιλία όμως με τον Ξενάκη περιστράφη κυρίως γύρω από τα καλλιτεχνικά του ενδιαφέροντα. Πιο κάτω δημοσιεύουμε ένα μέρος των ερωταπαντήσεων που ηχογραφήσαμε.

Πυθαγόρεια είναι η ρίζα της μουσικής

ΚΥΡΙΕ Ξενάκη, είστε ένα πολύ γνωστό όνομα και στην Κύπρο ακόμα. Εδώ όμως στο Παρίσι, όπου βρίσκομαι αυτές τις μέρες όσους μίλησα, κι απ' όρους ρώτησα να μάθω για τον Ξενάκη, όλοι είχαν κάτι να πουν για σας. Θάθελα ν' αναφερτώ σε ένα προσδιορισμό, που έδωσε ένας σκηνοθέτης, που μόλις πριν λίγη ώρα είμασταν μαζί. Ρώτησα: Τι είναι εκείνο, που σας προκαλεί το ενδιαφέρον στον Ξενάκη, τι είναι εκείνο που δίνει τον προσδιορισμό του «φαινομένου

— Νομίζω, ότι στη ζωή υπάρχουν διάφοροι τρόποι να ζει κανείς. Εκείνο που μ' ενδιαφέρει εμένα είναι να ψάχνω. Οχι μόνο να ψάχνω αλλά και να βρίσκω! Και επειδή διάλεξα, κατ' αρχή τη μουσική εκεί είναι ο τομέας μου.

— Ορισμένοι από τους μελετητές σας κ. Ξενάκη μιλάνε για ένα πάντρεμα της αρχιτεκτονικής, των μαθηματικών με την τέχνη. Ορισμένοι πάλι λένε, ότι απευθύνεστε προς ένα καθαρά δικό σας κοινό. Μιλάνε για μια ελίτ. Πρέπει όμως να σας πω πάλι, ότι μιλώντας μ' ένα Κύπριο πιανίστα, που τον θεωρούμε πολύ αξιόλογο όνομα, τον Ξυριέν Κατσαρή, που ξέρω ότι θητεύει στη ρομαντική μουσική και μίλησε με πολύ μεγάλο ενθουσιασμό για το έργο σας. Είναι λοιπόν, ενδιαφέρον να μάθουμε τι είναι από όλα αυτά ο Ξενάκης; Ο μουσικός, ο συνθέτης Ξενάκης μια κι απευθύνεται και προς ένα ρομαντικό, όπως είναι ο

Ξυριέν Κατσαρής.

— Κοιτάξτε να δείτε. Μου ζητάτε πράγματα που δεν μπορώ εγώ να μιλήσω γι' αυτά. Δηλαδή την απήχηση που έχει η μουσική μου στο κοινό. Και γιατί. Αυτό είναι αδύνατο πράγμα, κι εγώ δεν ξέρω το γιατί. Θέλω να πω ότι η μουσική μου δεν απευθύνεται σε ελίτ, σε ειδικούς, σε επαίοντες δηλαδή όπως έλεγε κι ο Πλάτωνας. Απευθύνεται σ' όλο τον κόσμο. Και στις συναυλίες που γίνονται δεν είναι μόνο άνθρωποι που καταλαμβάνουν που έρχονται. Και στη Γαλλία και παντού. Τελευταία ήμουνα στην Αγγλία, όπου μου έδωσαν ένα Δίπλωμα «Τιμής Ενεκεν» στο Πανεπιστήμιο της Γλασκώβης κι έγινε συναυλία όπου υπήρχε αρκετός κόσμος. Και νέοι και ηλικιωμένοι. Και νομίζω, ότι είχε η συναυλία σημαντική επιτυχία.

Τέλος πάντων, όμως, η αξία ενός μουσικού έργου δεν εξαρτάται πάντα από την ανταπόκριση που μπορεί να έχει στο πλατύ κοινό.

Είπατε ότι υπάρχουν διάφοροι κόσμοι στην μουσική μου. Η αρχιτεκτονική, τα μαθηματικά, και σωστά είναι ολ' αυτά. Και τούτο γιατί εργάστηκα σαν αρχιτέκτονας επί 12 χρόνια. Κι έκαναν απλά πράγματα με τον Λε Κουρμπουαζιέρ και μετά συνέχεια και μόνος μου παρ' όλο που η μουσική και η διδασκαλία μου έπαιρναν πολύ χρόνο.

Το γεγονός είναι, ότι μιλώντας για αισθητική, γενικότερα την τέχνη πάντοτε είχε κάποια παρακλάδια μέσα στα μαθηματικά και στη φυσική. Κι ίσως μόνο ο 19ος αιώνας τάβαλε πέρα ολ' αυτά. Κι οι ζωγράφοι κι οι μουσικοί είχαν πάντα μια σχέση με τα μαθηματικά, χωρίς όμως να ξέρουν ποια ήταν αυτή η σχέση. Αυτός ο πλατύτερος ορίζοντας όπου και τα μαθηματικά και η φυσική και γενικά η σκέψη μπαίνουν στη μουσική ήταν δικό μου εύρημα, γιατί έτσι το σκεφτόμουνα κι ίσως να με επηρέασαν και τα αναγνώσματα του

Πλάτωνα και γενικά της αρχαίας Φιλοσοφίας και πολιτισμού. Αλλά και η εργασία που έκανα κι οι εμπειρίες μου κι από τα χρόνια ακόμα της γερμανικής κατοχής στις διαδηλώσεις, μου πρόσφεραν εξαιρετικά ηχητικά φαινόμενα. Στις διαδηλώσεις π.χ. υπήρχαν στην αρχή συνθήματα ρυθμικά κι όταν έρχονταν σε συνέχεια αντιμέτωποι με τους Γερμανούς από τα στρατά συνθήματα, έπαιρναν μια άλλη μορφή, επιταχύνονταν, γίνονταν χαώδη, έμπαιναν μέσα κραυγές γιατί χτυπούσαν οι Γερμανοί με τα πολυβόλα, με τ' άρματα μέσα στο πλήθος.

Και η φύση όμως η ίδια, έχει ένα σωρό και ακουστικά και οπτικά φαινόμενα, εξαιρετικά. Οπως είναι π.χ. τα σύννεφα, τα τζιτζίκια, τα πουλιά. Ολ' αυτά λοιπόν έχουν μαθηματικά μέσα τους. Μου πήρε χρόνο, φυσικά, να το καταλάβω αυτό. Το Πολυτεχνείο δεν τα είχε εκείνη την εποχή αυτά ακόμη τα μαθήματα για τις πιθανότητες... Γιατί ολ' αυτά τα πράγματα βγαίνουν μέσα από τις πιθανότητες.

Έτσι έκανα τη μουσική μου, όχι μόνο φυσικά με τις πιθανότητες, αλλά και τις συμμετρίες και με ορισμένες θεωρίες, που είναι σημαντικές σήμερα και στην πυρηνική φυσική και γενικότερα αλλού, όπως είναι οι θεωρίες των ομάδων, διότι υπάρχουν οι συμμετρίες, αυτές τις οποίες, είχαν ήδη, τουλάχιστο τις βάσεις, ανακαλύψει μουσικοί χωρίς να το γνωρίζουν.

Ξέρετε λ.χ. ότι υπάρχει αυτή η ρίζα η πυθαγόρεια στη μουσική.

Η μουσική, η αστρονομία κι η αρχιτεκτονική είχαν χρησιμοποιήσει αυτά τα ευρήματα κι η τάση του πυθαγορισμού έδωσε αυτή την αρμονική σύνθεση κι ανάλυση του Φουριέ που είναι μια πολύ σημαντική βάση των μαθηματικών, της φυσικής και της πυρηνικής και της αστροφυσικής κτλ.

(Συνεχίζεται)